

*Ивана Дуњић**

*Институт за међународну политику
и привреду Београд*

ДИГИТАЛНИ САМИТ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА: КА ДЕЛОТВОРНОМ УПРАВЉАЊУ ПРОЦЕСОМ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ У РЕГИОНУ

Сажетак

Дигитална трансформација је процес глобалног домаћаја који неће изузети ниједан део света. Упркос томе, она не захвата све крајеве истовремено и са истим интензитетом, што за последицу има дигитални јаз. Један од начина на који регион Западног Балкана настоји да смањи свој заостатак за глобалним токовима дигитализације јесте регионални дијалог реализован у оквиру мултилатералног процеса Дигиталног самита. Предмет овог рада је Дигитални самит Западног Балкана и његова улога у делотворном управљању процесом дигитализације. Истраживање настоји да допринесе постојећој литератури из уже научне области дипломатских студија, као и дигиталне дипломатије. Основни научни циљеви

* Имејл адреса: ivana.dunjic@diplomacy.bg.ac.rs. ORCID: 0000-0002-3966-2234

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године; 2) Делови рада су представљени у оквиру сесије “Pluralizing diplomacy: supra-, para- and network-diplomatic actors” у виду усменог саопштења под насловом “Digital Novelties in Diplomacy: Management of Change towards Accelerating Digitalization in the Western Balkans” на 16. Паневропској конференцији о међународним односима Европског удружења за међународне студије (*European International studies association, EISA*), која се одржавала од 5. до 9. септембра 2023. године на Универзитету у Потсдаму, Савезна Република Немачка; 3) Део представљеног истраживања спроведен је за потребе израде мастер тезе *Процес мултилатералних преговора о глобалном управљању дигитализацијом* која је одбрањена 22. септембра 2023. године на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

обухватају дескрипцију друштвено-политичких промена изазваних дигиталном револуцијом, те класификацију и типологијацију ове врсте самита. На темељу ових циљева, настоји се научно објаснити улога мултилатералног процеса Дигиталног самита Западног Балкана у делотворном управљању процесом дигитализације у региону. С друге стране, друштвени циљ је актуелизација ове теме и приближавање заинтересованој јавности улоге Берлинског процеса и Европске уније у дигиталној трансформацији региона. Теоријски оквир истраживања базиран је на концепту самит дипломатије, у комбинацији са Хокинговим приступом дипломатије више заинтересованих страна са циљем нагласка на еволуцију самита која одражава трансформацију дипломатског система у коме се одвијају, док ће се емпиријски део бавити поређењем свих шест одржаних дигиталних самита. Закључује се да Дигитални самит Западног Балкана јесте допринео делотворнијем управљању процесом дигитализације у региону, и да као такав представља пример добре праксе регионалне сарадње у глобалним питањима.

Кључне речи: дигитална револуција, дигитални јаз, дигитализација, дигитална трансформација, Берлински процес, самити, дигитални самит, регионални дијалог, Европска унија, Западни Балкан.

УВОД

Дигиталну револуцију (*digital revolution*) покренуо је раст употребе информационо-комуникационих технологија (*information and communication technologies, ICTs*; ИКТ) и усвајање на њима заснованих иновативних дигиталних решења, што је као последицу имало мењање друштвеног, политичког, културног и економског окружења (Arnaldi, Boscolo and Stamm 2010, 400). У дигиталном добу (*digital age*) дошло је до трансформисања међународног деловања, економског и политичког управљања, друштвеног организовања, пословних пракси и процеса, као и начина на које људи размишљају, образују се, раде, комуницирају, приступају информацијама и деле их (International Telecommunication Union [ITU], н.д.).

Овако измењена констелација глобалних односа требало је да представља прилику за иницирање позитивних економских, политичких и друштвених промена у свету. Иако се водећи процес дигиталне револуције, дигитализација (*digitalization*), сматра једним од главних покретача економског развоја који „неће изузети никога” (*no one left behind*), потенцијал за остваривање дигиталне трансформације није свуда исти, јер је условљен ширим друштвено-политичким и пре свега економским контекстом (Corejova and Chinoracky 2021, 10). Будући да ниједан актер појединачно не може контролисати ни ток ни динамику дигитализације долази до стварања глобалног проблема дигиталног јаза (*digital divide*). Овај јаз наставља се на већ утврђену деобу света, глобални север *versus* глобални југ, иако је последњих година приметно да државе глобалног југа, попут Уједињених Арапских Емирата, Саудијске Арабије, Републике Индије и Народне Републике Кине, све више профитирају од дигитализације. Такође, дигитални јаз додатно утиче на друштвено раслојавање на свим нивоима поделом на оне којима је дигитална револуција донела бољитак у смислу повећања општег животног стандарда, и оне који немају приступ новим технологијама које би им донеле евентуалне користи од дигиталне револуције (ITU, н.д.).

Студија из 2018. године која се бави утицајем дигиталне трансформације (*digital transformation*) на Западни Балкан (*Western Balkans, WB*; ЗБ) предвиђа да би у овом региону она допринела темељним и надасве позитивним променама попут реформи јавне управе, економског управљања, а тиме и одрживом економском расту и развоју кроз отварање нових грана индустрије, нових радних места, већој повезаности унутар региона, и јачању регионалне економске и политичке сарадње. Свеукупно, уколико би се остварила дигитална трансформација региона умањиле би се постојеће друштвене неједнакости и повећао животни стандард становништва (Barbić, Vieber, Broz et al. 2018, 22).

Ипак, дигитални јаз је и даље стварност Западног Балкана. Он не само да заостаје за глобалним развојним токовима, и поодмаклом дигиталном трансформацијом на нивоу Европске уније (*European Union, EU*; Унија, ЕУ), већ је и унутар себе издељен на развојне половине (Broz, Buturac and Parežanin 2020, 702). Даниел Мондекар је 2017. године (Mondekar 2017, 22) тврдио да уколико земље региона не буду више пажње посветиле смањивању дигиталног јаза, он

ће се продубити чинећи да Западни Балкан остане периферија са високом стопом одлива младих људи и стручњака, без шанси да оствари користи од дигиталне револуције.

Имајући у виду заостајање региона у односу на Европску унију којој тежи, лидери Западног Балкана су на самиту Берлинског процеса (*Berlin process*) у Трсту 2017. године подржали дигиталну интеграцију региона усвајањем Вишегодишњег акционог плана за регионално економско подручје (*Multi-annual Action Plan on Regional Economic Area, MAP REA*) (Regional Cooperation Council [RCC] 2017a). Према овом плану, а у циљу развијања регионалног економског подручја на Западном Балкану, неопходно је предузимање активности у области дигиталне интеграције како би се регион припремио за дигиталну трансформацију и тиме олакшало укључивање на јединствено дигитално тржиште Европске уније (*EU Digital Single Market*) (RCC 2017б; Дуњић 2024).

У те сврхе је Вишегодишњим акционим планом предвиђено успостављање регионалног дијалога о перспективи и изазовима дигиталне трансформације кроз одржавање Дигиталног самита Западног Балкана (*Western Balkans Digital Summit*) (RCC 2017б). Овај годишњи мултилатерални процес требало је да допринесе континуираном дијалогу свих заинтересованих актера за питања дигитализације у региону Западног Балкана (RCC 2017б). Први дигитални самит одржан је средином априла 2018. године у Скопљу када се практично успоставио регионални мултилатерални оквир сарадње у области дигитализације. Од 2018. до 2023. године у оквиру мултилатералног процеса Дигиталног самита Западног Балкана одржано је шест самита у свакој од престоница Западнобалканске шесторке (*Western Balkan Six, WB6*).

Предмет овог рада су Дигитални самит Западног Балкана као нова димензија регионалне сарадње и његов допринос делотворном управљању дигитализацијом. Поставља се питање какав је допринос мултилатералног процеса Дигиталног самита Западног Балкана делотворности управљања процесом дигитализације у региону? Рад је заснован на квалитативном методолошком приступу, а као главне оперативне методе прикупљања и обраде података издвајају се компаративни метод и квалитативна анализа садржаја.

Рад је организован у пет логичких целина укључујући увод и закључак. Након увода понуђен је теоријски оквир самит дипломатије кроз нагласак на њен еволутивни ток, што ће помоћи да се разуме

и подробније опише и објасни природа начина структурирања и одвијања Дигиталног самита Западног Балкана. Емпиријска логичка целина подељена је на два дела. Први део се односи на управљање процесом дигитализације у региону, те улогом Берлинског процеса и Европске уније, која је недовољно истражена, док је други посвећен компаративној анализи свих шест одржаних дигиталних самита, њиховог доприноса управљању процесом дигитализације, и евентуалних иновација које су унели у дипломатску праксу.

САМИТ ДИПЛОМАТИЈА У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ

До пролиферације самит дипломатије (*summitry, summit diplomacy*) долази у периоду након завршетка Другог светског рата. Као фактори који су посебно утицали на то, издвајају се: учестали сукоби и кризе, убрзани развој технологије и средстава транспорта, раст извршне гране власти и концентracија политичке моћи у центру, ширење међународне заједнице, регионална дипломатија, повећана међузависност држава и нови глобални изазови (Dunn 1996, 5-6, 11-13). Сам термин улази у ширу употребу 1950. године, а заслужним за то сматра се Винстон Черчил (*Winston Churchill*) (Berridge and Lloyd 2012, 359). У сржи тадашњег разумевања самита (*summit*) била је идеја о важности сусрета политичких лидера великих сила како би се разговарало о питањима високе политике (Dunn 1996, 4). Значење самита је временом еволуирало, а термин је почео да се користи за описивање других састанака на високом нивоу, као и дипломатских контаката водећих политичара или званичника владе (14).

Како би се састанци на врху разликовали од осталих састанака политичких лидера, Дејвид Дан (*David Dunn*) развија своју концептуализацију самит дипломатије. Да би се неки састанак могао назвати самитом кључно је учешће шефова држава или влада, тзв. дипломатија на највишем нивоу (*diplomacy at the highest level*), чак иако се поклапа са другим званичним министарским преговорима који се одвијају истовремено. Притом, самити нису ограничени само на учешће лидера држава, већ у њима учествују и високи званичници међународних организација, али и важних недржавних актера. Самит се мора разликовати од дипломатских контаката као дела растућег тренда „личне дипломатије” у коју спадају личне посете, разговори на даљину и др. (Dunn 1996, 15–18).

Слично Дановом схватању (Dunn 1996) самита као „дипломатије на највишем нивоу” у којој је учешће политичких лидера у службене сврхе кључно, Бериц и Лојд (Berridge and Lloyd 2012, 359) одређују самит дипломатију као „одржавање састанака на високом нивоу, између шефова држава или влада, ради постизања одређених дипломатских учинака, или пропаганде”. Као три главне врсте самита, Бериц (Berridge 2022) издваја: 1) *ad hoc* самите који се сазивају по потреби; 2) редовне самите, као што је случај са састанцима Европског савета (*European Council*); 3) и државне посете, пре билатералног него мултилатералног карактера, као високи ниво „размене мишљења” у сврхе побољшања односа или давања замаха преговорима (204-208).

Самит дипломатија одражава еволуцију дипломатског система, прилагођавајући се у свакој фази најновијим захтевима окружења у ком се одвија (Goldstein 1996, 23). Поред Другог светског рата, још једна прекретница у еволуцији самит дипломатије јесте „постепена мултилатерализација (*multilateralization*) послератне политике” (Mellisen 2006, 9). Према Мелисену (Mellisen 2006) то је био важан подстицај за развој мултилатералног самита (*multilateral summit*) који од 1970. постаје редовна појава у светској политици (10). Додатно, након краја Хладног рата дошло је до системске измене која је инкрементално уводила промене у дневни ред самита ширећи га кроз постепено укључивање не само економских питања, већ и питања „ниже политике” (19). Разноврснији дневни ред савремених самита све више је бивао вођен демократским захтевима „одоздо према горе” (*bottom-up*), и тиме непосредније повезан са интересима грађана (20). Иако ће политички лидери и даље имати важну улогу у самит дипломатији, након ових промена они „неће више бити тако усамљени на врху” (21).

Како би се боље разумела трансформација самита у дигиталном добу који су предмет овог истраживања, а тиме и дипломатског система, користиће се концепт дипломатије више заинтересованих страна (*multistakeholder diplomacy, MSD*) Брајана Хокинга (*Brian Hocking*). Њиме се означава доминантан тренд који је у светској политици наступио деведесетих година XX. Концепт дипломатије више заинтересованих страна показује континуирано прилагођавање дипломатског система при чему не наговештава настанак новог облика дипломатије који би заменио традиционални, хијерархијски, на државама заснован модел, већ његово преплитање са савременим (Hocking 2006, 15).

Наиме, долази до истовремене „приватизације” дипломатије којој прибегавају државе и међународне организације, и „социјетизације” односно подруштвљавања, чиме она престаје да буде искључиво власништво држава (Stefanović-Štambuk 2008, xiii). Тако у дигиталном добу „дипломатија постаје активност усмерена на стварање мрежа, обухватајући низ државних и недржавних актера” који су усредсређени на изазове и проблеме чије решавање захтева ресурсе над којима ниједан појединачни учесник глобалних послова нема монопол (Hocking 2006, 13).

Укључивост и партнерство у процесима креирања политика у циљу окупљања свих заинтересованих страна како би се удружено и споразумно дошло до решења у основи је Хокинговог приступа разумевању савремене дипломатије. Овакве тенденције у дигиталном окружењу у каквом се самит дипломатија одвија одражавају растућу сложеност и техничку природу преговора који захтевају увођење стручњака који нису нужно део владе или других државних институција, те је веза дигиталног самита са приступом више заинтересованих страна овде више него очигледна (Видети Hocking 2006, 16–18, 24).

Годишњи Дигитални самит Западног Балкана, како због измењеног друштвеног контекста у ком се одржава, тако и због питања која су на дневном реду, захтева учешће више заинтересованих страна од представника извршне гране власти оличеним било у шефовима држава или влада, било у ресорним министрима, преко приватног сектора и цивилног друштва, до експерата из брзорастуће технолошке индустрије, представника научне заједнице и младих. Као рефлексивна описаних трансформативних тенденција у дипломатском систему, Дигитални самит Западног Балкана је прави показатељ приказане еволуције самит дипломатије, и у овом раду га класификујемо као „самит више заинтересованих страна” (West 2006, 161). Њих је концептуализовао Џон Вест (*John West*) описујући праксу „самитовања“ у оквиру Организације за економску сарадњу и развој (*Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD*). Самити више заинтересованих страна покривају питања која су део глобалне дипломатске агенде, и чије спровођење захтева сарадњу разноврсности „мноштва заинтересованих за споразумно управљање глобалним пословима” (Stefanović-Štambuk 2010, 641).

Иначе први пример самита више заинтересованих страна¹ у дигиталним питањима био је Светски самит о информационом друштву (*World Summit on the Information Society, WSIS*) који се, укључујући припремне фазе, одржавао од 2002. до 2005. године. Одлука о одржавању оваквог догађаја донета је 1998. године када је Међународна унија за телекомуникације (*International Telecommunication Union, ITU*) усвојила закључак да нова динамика развоја, подстакнута дигиталном револуцијом с краја прошлог века, захтева покретање глобалног разматрања (ITU 2008). Самитом је успостављен мултилатерални дипломатски процес преговора о глобалном управљању развојем светског информационог друштва у чијој су жижи питања дигиталне револуције и процеса дигитализације, али и покренуто развијање овог процеса у другим деловима света на нижим нивоима (ITU 2006; видети Дуњић 2023).

Одржавање оваквог догађаја интензивирало је дебате о расту утицаја дигиталних технологија на друштво, као и евентуалним донетима у глобалном управљању дигитализацијом овог али и будућих самита са истом тематиком. Ендрју Калабрезе (*Andrew Calabrese*) истиче да Светски самит о информационом друштву иако је имао симболички, мада не и суштински значај, јесте допринео да отворена питања о информационо-комуникационим технологијама, управљању интернетом и дигиталној револуцији привуку пажњу међународне јавности (Calabrese 2006, 44). Ханс Клајн (*Hans Klein*) је био мишљења да овакав и слични самити могу значајно допринети друштвеним променама као вредни, мада не и довољни ресурси у политичком заговарању битном за успех дипломатског преговарања (Klein 2004, 3).

¹ Светске или глобалне конференције Уједињених нација, познате и као УН самити (*UN summits*), бавиле су се изузетно важним питањима и привлачиле велику пажњу јавности. У њих између осталог спада и поменути Светски самит о информационом друштву. Међутим, први дипломатски скуп те врсте била је Конференција Уједињених нација о људској средини у Стокхолму 1972. године, а затим Конференција Уједињених нација о људским насељима у Ванкуверу, од 31. маја до 11. јуна 1976. године, затим Светски самит о деци из 1990., Самит у Рију или Самит о Земљи 1992. и др. Најпознатији мултилатерални преговори на размеђу два миленијума и два века названи су Миленијумским самитом (Њујорк, 2000, Миленијумска декларација) који је такође припадао овој врсти дипломатских скупова (ITU 2004; Klein 2004, 4).

УПРАВЉАЊЕ ПРОЦЕСОМ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ: БЕРЛИНСКИ ПРОЦЕС И ЕВРОПСКА УНИЈА

Питање сарадње региона Западног Балкана у области дигитализације и дигиталне трансформације први пут је покренуто у оквиру Берлинског процеса који је „замишљен као платформа за сарадњу на високом нивоу између политичких лидера Западнобалканске шесторке и осталих европских држава које у њему учествују (држава-домаћина)” (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit [GIZ], н.д.; видети Дуњић 2024). Ова мултилатерална дипломатска иницијатива, која је „основана 2014. године у циљу одржавања сарадње и стабилности у региону у време када се Европска унија суочавала са вишеструким кризама” (Ђукановић 2020, 156), поред држава укључује и институције Европске уније, међународне финансијске организације, компаније, цивилно друштво и Регионалну канцеларију за сарадњу младих која је под њеним окриљем и основана (*Regional Youth Cooperation Office, RYCO*) (GIZ, н.д.).

Првобитни циљеви Берлинског процеса односили су се на: решавање отворених билатералних спорова у циљу развоја добросуседских односа, јачања регионалне сарадње у којој ће регионалне организације попут Савета за регионалну сарадњу (*Regional Cooperation Council, RCC*) играти главну улогу, укључивање цивилног друштва, приватног сектора и младих у регионални дијалог, побољшање инфраструктуре у области енергетике и саобраћаја, постављање основа за одрживи економски раст и напредак региона у процесу европских интеграција ([Final Declaration] 2014).

Од покретања Берлинског процеса идеја регионалног повезивања је била и остала кључна за ову мултилатералну дипломатску иницијативу. Иако превасходно повезивање региона у домену саобраћаја и енергетике, самитом Берлинског процеса у Трсту 12. јула 2017. године долази до отварања новог поглавља у јачању регионалног економског повезивања не само унутар Западног Балкана, већ и региона са Европском унијом (Nechev et al. 2018, 3). Том приликом су лидери Западнобалканске шесторке усвојили Вишегодишњи акциони план за регионално економско подручје који покрива области трговине, инвестиција, мобилности, и коначно дигитализације економија кроз развијање агенде дигиталне

интеграције (5). Поред увиђања значаја сарадње западнобалканских партнера у области дигитализације, у Вишегодишњем акционом плану за регионално економско подручје наглашена је неопходност усвајања Дигиталне агенде која би имала за циљ да олакша укључивање региона на паневропско дигитално тржиште (RCC 20176).

Берлински процес не само да је био кључан у погледу давања дигиталне димензије регионалној сарадњи, већ је и допринео већој заинтересованости Европске уније за управљање процесом дигитализације на Западном Балкану. Овакву врсту ангажмана Европске уније на Западном Балкану уједно је и условила испреплетаност процеса дигиталне трансформације са процесом европских интеграција и обратно, коју је наметнуло развијање јединственог дигиталног тржишта Европске уније. Зато је Европска комисија (*European Commission, EC*; Комисија) 6. фебруара 2018. године у Стратегији проширења поново потврдила европску перспективу Западног Балкана и истакла важност процеса европских интеграција за свеобухватну трансформацију региона (*European Commission [EC], COM/2018/065 final*). Ипак, сада се као једна од шест водећих иницијатива ове стратегије појавило покретање Дигиталне агенде за Западни Балкан (*Digital Agenda for the Western Balkans*) (*EC, COM/2018/065 final*). Коначно, на Дигиталној скупштини (*Digital Assembly*) која представља годишњи вишеучеснички форум о дигиталној политици Европске уније, одржаној у Софији 25. јуна 2018. године, представници Европске комисије су, заједно са ресорним министрима западнобалканских партнера, покренули Дигиталну агенду за Западни Балкан (*EC 2018; EC, SWD(2018) 360 final*).

Дигитална агенда за Западни Балкан, рађена по узору на Дигиталну агенду за Европу (*Digital Agenda for Europe*) (за преглед дигиталних политика и стратегија ЕУ видети Дуњић 2023, 85-94), представља својеврсну допуну већ отпочелим акцијама дигиталне интеграције региона кроз Берлински процес (*EC, SWD(2018) 360 final*). У оквиру свих пет приоритетних области Дигиталне агенде за Западни Балкан, регионални приступ остаје кључан, а поред заједничких активности Западнобалканске шесторке, Савет за регионалну сарадњу има главну улогу у координацији и праћењу спровођења мапираних циљева (RCC 2018a).

Као први приоритет Дигиталне агенде наводи се смањење цена услуга преноса података у ромингу при чему треба разликовати два нивоа. Један је сам регион Западног Балкана, а други Западног

Балкана и Европске уније. Друга приоритетна област је улагање у дигиталну инфраструктуру како би се увеле широкопојасне мреже и смањило дигитални јаз прво унутар региона између руралних и урбаних подручја, а онда и у односу на Европску унију. Трећи приоритет је јачање дигиталне привреде и изградња дигиталног друштва кроз усклађивање и јачање сарадње са Европском унијом и посредством дигитализације јавних услуга и развоја дигиталних вештина. Да би сви сектори имали опипљиве користи од дигиталних иновација, изградња капацитета у области сајбер безбедности и поверења у дигиталном простору истичу се као четврти приоритет Дигиталне агенде за Западни Балкан. Најзад, све ово ће позитивно утицати на процес европских интеграција, а тиме и укључивање на јединствено дигитално тржиште кроз усвајање и спровођење правних тековина Европске уније (Medica and Bergdahl 2019).

ДИГИТАЛНИ САМИТ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Како би дошло до убрзавања процеса дигитализације у региону Западног Балкана, предвидело се успостављање регионалног дијалога о дигиталној трансформацији. Таква идеја, оличена у мултилатералном процесу Дигиталног самита, новина је на Западном Балкану, јер представља „форму регионалне сарадње у ванредним ситуацијама” (Ђукановић и Дашић 2021, 630) која до 2018. године није била упражњавана. Стога је Дигитални самит Западног Балкана својеврсно уобличавање новог мултилатералног оквира регионалне сарадње на пољу дигитализације, који је настао са циљем да „пружи подршку транзицији региона у дигиталну економију и донесе предности дигиталне трансформације” (GIZ, н.д.).

Питања дигитализације и дигиталне трансформације, иако се односе на регион, део су глобалне дипломатске агенде. Она су то постала током одржавања Светског самита о информационом друштву (Kurbalija 2008). То значи да над њима ниједан појединачни учесник глобалних послова нема монопол, те је за решавање проблема који настају услед неадекватног управљања водећим процесима дигиталне револуције, какав је дигитални јаз, неопходна сарадња мноштва различитих актера. То је условило да мултилатерални процес Дигиталног самита Западног Балкана буде укључив и партнерски, представљајући тако практиковање „дипломатије више заинтересованих страна” (Hocking 2006).

Самити у оквиру процеса Дигиталног самита Западног Балкана одржавали су се сваке године у свих шест престоница Западнобалканске шесторке, почев од априла 2018. када је и покренут до 2024. године када је одржан последњи дигитални самит. Први самит је означио почетак ере дигиталне интеграције региона. Други, испоставиће се и најпосећенији и најзначајнији самит, одржан је у Београду априла 2019. године, током Дигиталне недеље. Он се кретао у правцу продубљивања дигиталне интеграције. Пандемија вируса корона условила је хибридни формат трећег и четвртог самита. Трећи самит у Тирани обухватио је виртуелне састанке крајем октобра 2020. године, и састанак на министарском нивоу у Тирани почетком новембра исте године, док се четврти самит одвијао паралелно у дигиталном и физичком формату од 11. до 13. октобра 2021. у Подгорици. За разлику од претходних самита, четврти дигитални самит одржан је као део Акционог плана за заједничко регионално тржиште (2021-2024) (*Action plan for Common Regional Market*) на Западном Балкану који је усвојен на самиту Берлинског процеса у Софији новембра 2020. године. Пети самит, одржан крајем септембра 2022. у Приштини, као и шести, одржан почетком октобра 2023. у Сарајеву, пратили су овај Акциони план према коме су економије Западног Балкана обавезне да заједнички раде на интеграцији региона у паневропску дигиталну зону (RCC н.д.а.; RCC 2021; RCC 2022; RCC 2023).

Организатори годишњег Дигиталног самита Западног Балкана биле су владе западнобалканских партнера у оквиру ротирајућег председавања, уз подршку у првом реду Савета за регионалну сарадњу као регионалног тела које координише регионални дијалог и надгледа спровођење Дигиталне агенде, Европске уније и немачке Савезне владе (RCC н.д.а). Организатори су се у сврхе припреме самита састајали у оквиру Управног одбора Дигиталног самита (*Digital Summit Steering Committee*). Сваки самит је варирао у погледу броја учесника, због зависности од ширих околности и услова у којима и под којима су се одржавали. Од првобитних 800 учесника и 50 говорника на првом самиту у Скопљу до 4.000 учесника из преко 30 економија света, 206 говорника, преко 80 ИТ компанија и 50 стартапова на другом самиту у Београду који је, у поређењу са свим касније одржаним самитима, представљао највећу регионалну мултилатералну платформу за размену идеја и предлога из области дигитализације и дигиталне трансформације (RCC 2018б; RCC 2019).

Дневни ред, односно агенда Дигиталног самита Западног Балкана унапред била је утврђена, иако не фиксно. Она је пратила области, односно пет приоритета покривених Дигиталном агендом за Западни Балкан, јер је и сам самит настао у сврхе њеног спровођења, те убрзавања дигитализације региона. Области које су се нашле на дневном реду сваког самита биле су: сарадња и развој дигиталних вештина, јачање поверења и сајбер безбедности кроз регионална и међународна партнерства, дигитално умрежавање и дигиталне услуге, и изградња дигиталне економије и друштва (RCC н.д.а.). Као што је показано и у опису саме еволуције самит дипломатије, самите није могуће одвојити од ширих околности у којима се одржавају. Сходно томе долазило је до провлачења и истицања специфичних питања. У Београду је, на пример, посебна пажња била посвећена развоју најсавременијих дигиталних технологија, роботици и вештачкој интелигенцији, као и подизању сарадње у области дигитализације на виши политички ниво потписивањем важних регионалних споразума у циљу смањивања дигиталног јаза (Канцеларија за информационе технологије и електронску управу [Канцеларија ИТЕ] 2019).

Утицај пандемије на процес дигиталне трансформације било је питање које је дошло на дневни ред трећег дигиталног самита у Подгорици, што се одразило и кроз учешће представника Светске здравствене организације (*World Health Organization, WHO*) (RCC 2021). Контекст рата у Украјини и надолазећих криза глобалних размера попут економске, енергетске и климатске одразио се на дневни ред петог по реду самита (RCC 2022). Том приликом је истакнут позитиван утицај пандемије на убрзавање процеса дигитализације, посебно због већег кориштења еУправе и дигиталних услуга (RCC 2022). Као и на четвртог самиту, поменуто је угроженост руралних подручја, али и подвучена важност међугенерациског приступа на путу дигитализације региона кроз неговање приоритета младих Западног Балкана (RCC 2022).

Посебне околности одржавања петог самита у Приштини генерисали су и сајбер напади² на поједине владе у региону, тиме је сајбер безбедност била високо позиционирана на агенди самита

² Непосредно пре одржавања петог дигиталног самита у Приштини, од 21. до 22. септембра 2022. године, у августу и првој половини септембра дошло је до сајбер напада на државне органе у свим западнобалканским државама (Raičević 2022).

(Кабинет премијера 2022). Слично као и на другом самиту, и у оквиру последњег дигиталног самита у Сарајеву велика пажња је била посвећена вештачкој интелигенцији, али и покретању *Дигитално за развој (Digital for development, D4D)* хаба за земље ЕУ суседства како би појачале своје регионално ангажовање у дигиталној области (*Western Balkans Digital Summit [WBDS6] 2023*). Као и код самита у Тирани питање важности обезбеђивања фиксне широкопојасне и 5Г повезаности било је на дневном реду, будући да је комерцијални 5Г сигнал доступан само у две економије Западног Балкана (WBDS6 2023). Посебна новина односи се на креирање Индекса дигиталне економије и друштва (*Digital Economy Society Index, DESI*) као важног алата за праћење напретка дигиталне трансформације у региону (видети Tintor et al. 2022). Наиме, реч је о представљању првог Извештаја индекса дигиталне економије и друштва Западног Балкана за 2022. годину, који је развијен под окриљем Савета за регионалну сарадњу. Извештај је заснован на методологији Европске уније (*EU DESI*), те као такав омогућава директно поређење са резултатима на нивоу ЕУ, те помаже у постављању оквира за стално праћење дигиталног развоја на регионалном нивоу, напретка ка циљевима дигиталне агенде и мапирање области које захтевају политичку акцију (RCC 2023).

Саставни део Дигиталног самита били су, као што је типично и за самите који су се одржавали крајем прошлог века, главни и пратећи догађаји (*side events*). Главни догађај, на високом нивоу, окупљао је представнике извршне гране власти, углавном председнике влада, ресорне министре, директоре или генералне секретаре међународних и регионалних организација, као и представнике Европске уније. Такође, неки од састанака на високом нивоу били су затвореног типа. Са друге стране, инклузивни, вишеучеснички пратећи догађаји који су се одвијали паралелно са главним били су добри показатељи какве је све новине дигитално доба увело у дипломатију. Најилустративнији примери су свакако први, други и шести дигитални самит. Други дигитални самит у Београду је био прави показатељ споја традиционалног и новог у дипломатији, а уводне говоре у оквиру главних бина одржали су роботи Титан и Софија. Ипак први самит је у том погледу био „обичнији“ и у оквиру њега се могу издвојити новине које су следили и касније одржавани самити. Важност образовања за дигитално доба, те дигиталне писмености, исказана је кроз едукативне панеле о

Дигитални разговори (*Digital Talks*) и Медији у дигиталном добу (*Media in the Digital Age*) који су се бавио феноменом лажних вести (*fake news*). Затим, Дигитални изложбени простор (*Digital EXPO*) који је представљао место сусрета дигиталних иновација и умрежавања представника ИТ индустрије са потенцијалним партнерима из владиног сектора и бизниса. Такође, и *Стартап камп* (*Startup Camp*) који је одржан у оквиру првог дигиталног самита представљао је прилику за размену идеја и искустава оснивача стартапова, предузетника, инвеститора и ИТ експерата из региона. Спој Дигиталног изложбеног простора и *Стартап кампа* у виду *Стартап сајма* (*Startup Fair*) био је саставни део шестог дигиталног самита у Сарајеву (RCC 2018ц; RCC 2019; WBDS6 2023).

У погледу резултата и учинака, Дигитални самит Западног Балкана је дефинитивно усмерио „нову квалитативну фазу у регионалној сарадњи у области дигитализације и дигиталне трансформације, заснованој на принципима сарадње, укључивости и решавања заједничких проблема” (RCC 2023) са регионалним и међународним партнерима уз допринос приватног сектора, цивилног друштва, академије и младих. Ипак, упоређујући свих шест одржаних самита увиђа се да је други дигитални самит, одржан у Београду, заправо најзначајнији иако је и трећи, с обзиром на околности пандемије, дао одређени допринос потписивањем Меморандума о разумевању о регионалној интероперабилности и услугама поверења за електронске трансакције у региону и Меморандума о разумевању о плану за 5Г мрежу за дигиталну трансформацију Западног Балкана (RCC 2020).

Због потписивања Регионалног споразума о ромингу (*Regional Roaming Agreement, RRA*) којим је било предвиђено постепено укидање роминга у три фазе до 2021. године, и његовог коначног укидања 1. јула 2021. када је почела примена режима „роминг као код куће” (*Roam-Like-At-Home regime*), други самит се сматра врхунцем спровођења Вишегодишњег акционог плана за регионално економско подручје, а тиме и досадашњег напретка у дигиталном интегрисању региона (RCC н.д.а). Шести дигитални самит, као завршетак првог круга мултилатералног процеса Дигиталног самита Западног Балкана, наговестио је наставак одржавања процеса, и подвукао значајно смањење цена роминга између Европске уније и Западног Балкана које је почело од 1. октобра 2023. године у складу са Декларацијом о ромингу, потписаном на самиту Берлинског

процеса у Тирани, децембра 2022. године (WBDS6 2023). У складу са Декларацијом, 1 GB података у оквиру специјалних пакета оператора за коришћење података у ромингу не може да пређе 18 евра, међутим, многи оператори су ишли и испод овог лимита (RCC н.д.б.). То додатно показује релевантност регионалног одговора у циљу превазилажења дигиталног јаза у односу на ЕУ, али и делотворнијег управљања процесом дигитализације.

ЗАКЉУЧАК

Дигитална револуција, као значајан фактор трансформације глобалних односа, пружа значајне могућности за иницирање позитивних економских, политичких и друштвених промена на глобалном нивоу. Међутим, процес дигитализације, као један од покретача економског развоја, не остварује се равномерно у различитим регионима. У том контексту, регион Западног Балкана је предузео кораке ка превазилажењу дигиталног јаза, иницирајући регионални дијалог о убрзавању дигитализације кроз мултилатерални процес Дигиталног самита. Таква форма регионалне сарадње у дигитализацији, односно самита више заинтересованих страна, подразумева укљученост различитих актера, попут приватног сектора, цивилног друштва и академске заједнице, чиме се подстичу креативност и иновације у решавању актуелних изазова дигиталне трансформације у региону.

Као такав Дигитални самит Западног Балкана одражава и трансформацију дипломатског система у коме се одвија у циљу ношења са глобалним изазовима дигиталне револуције. У циљу долажења до одговора на истраживачко питање о доприносу Дигиталног самита делотворном управљању и убрзавању процеса дигитализације у региону, спроведено емпиријско истраживање засновано на квалитативном методолошком приступу показало је да је оваква сарадња дала одређене резултате. Позитивним исходима допринеле су како политичка воља лидера Западнобалканске шесторке, када је реч пре свега о успостављању регионалног дијалога, затим и о укидању роминга у региону, тако и шире околности у којима су се дигитални самити одвијали. У првом реду је то пандемија вируса корона која је значајно убрзала процес дигитализације, затим самити Берлинског процеса као „дипломатије на највишем нивоу” заслужни за иницирање овог дијалога, али и почетак смањивања

цена роминга у односу на Европску унију, и коначно захтеви које је са собом носио развој јединственог дигиталног тржишта ЕУ, те динамика европских интеграција као процеса свеобухватне трансформације региона.

У закључку, улога Дигиталног самита Западног Балкана у процесу дигитализације показује важност овакве врсте регионалне сарадње у контексту глобалних изазова. Несумњиво је да проблем дигиталног јаза и даље постоји, али напори на унапређењу дијалога и сарадње међу различитим актерима показују пут ка смањењу разлика и дигиталној интеграцији, и то да улогу Дигиталног самита Западног Балкана у делотворном управљању процесом дигитализације не треба занемарити. Иако је подстакнут кроз Берлински процес, а касније и активнијим ангажманом Европске уније, у оваквим питањима која су у основи питања развоја одсуство потребе за директним условљавањем од стране спољашњих актера чини Дигитални самит Западног Балкана остваривим и успешним примером регионалне сарадње. Зато овај процес представља добру праксу одговора региона на глобалне изазове коју треба следити како би се одржавао континуитет и значај питања дигиталне трансформације и сваки регион укључио у глобалне токове.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Дуњић, Ивана. 2023. „Процес мултилатералних преговора о глобалном управљању дигитализацијом.” Мастер рад. Универзитет у Београду: Факултет политичких наука.
- Канцеларија за информационе технологије и електронску управу [Канцеларија ИТЕ]. 2019. „Београд и Србија су епицентар дигиталне трансформације региона.” 27. септембар 2019. Последњи приступ 15. јун 2024. <https://www.ite.gov.rs/vest/3960/beograd-i-srbija-su-epicentar-digitalne-transformacije-regiona.php>.
- Arnaldi, Simone, Francesca Boscolo, and Julia Stamm. 2010. “Living the digital revolution—explorations into the futures of the European society.” *European Review* 18 (3): 399-416. <https://doi.org/10.1017/S1062798710000098>.
- Barbić, Tajana, Bieber, Florian, Broz, Tanja et al. 2018. “The Impact of Digital Transformation on the Western Balkans – Tackling the Challenges towards Political Stability and Economic Prosperity.”

- digital WB6+2*. Последњи приступ 03. јун 2024. <https://wb6digital.files.wordpress.com/2018/01/wb6-study.pdf>.
- Berridge, G. R., and Lorna Lloyd. 2012. *Dictionary of Diplomacy*. London: Palgrave Macmillan.
- Berridge, G. R. 2022. *Diplomacy: theory and practice*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Broz, Tanja, Goran Buturac and Miloš Parežanin. 2020. "Digital transformation and economic cooperation: The case of Western Balkan countries." *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu* 38 (2): 697-722. doi:org/10.18045/zbefri.2020.2.697.
- Calabrese, Andrew. 2006. "The Symbolism of International Summits and Declarations: Reflections on the World Summit on the Information Society." *Global Media Journal: Mediterranean Edition* 1 (2): 44-54.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans European Commission. *European Commission* [EC]. COM/2018/065 final, Strasbourg, 6 February 2018.
- Commission staff working document: Measures in support of a Digital Agenda for the Western Balkans. *European Commission* [EC]. SWD(2018) 360 final, Brussels, 2018.
- Corejova, Tatiana, and Roman Chinoracky. 2021. "Assessing the Potential for Digital Transformation." *Sustainability* 13 (19): 1-15. doi:org/10.3390/su131911040.
- Dunn, David H. 1996. "What is Summitry?" In *Diplomacy at the Highest Level: The Evolution of International Summitry*, ed. David H. Dunn, 3-22. London: Macmillan Press LTD.
- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit [GIZ]. н.д. "About Berlin process." *The Berlin process*. Последњи приступ 30. јун 2024. <https://www.berlinprocess.de/>.
- Dunjic, Ivana, and Jelica Stefanovic-Stambuk. 2023. "Digital Novelties in Diplomacy: Management of Change towards Accelerating Digitalization in the Western Balkans", section: Diplomacy – Past and Present; Session title: Pluralizing diplomacy: supra-, para- and network-diplomatic actors. 16th EISA Pan-European Conference

- on International Relations “Envisioning a new normal”. University of Potsdam, Germany.
- Dunjić, Ivana. 2024. „Evropska unija i digitalna transformacija Zapadnog Balkana.” *Progovori o pregovorima*, Beogradska otvorena škola (BOŠ). 18. март 2024. Последњи приступ 01. јул 2024. <https://eupregovori.bos.rs/progovori-o-pregovorima/vesti/1752/4419/evropska-unija-i-digitalna-transformacija-zapadnog-balkana.html>.
- Đukanović, Dragan. 2020. *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989-2020)*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu (IMPP) i JP „Službeni glasnik“.
- Đukanović, Dragan, i Marko Dašić. 2021. „Modeliranje regionalne saradnje na Balkanu nakon 1999. godine: evropska iskustva i njihova primena.” *Međunarodni problemi* LXXIII (4): 617–636. doi:org/10.2298/MEDJP2104617D.
- European Commission [EC]. 2018. “European Commission launches Digital Agenda for the Western Balkans.” Brussels, 25 June 2018. Последњи приступ 28. јун 2024. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_4242, 15/06/2024.
- Final Declaration by the Chair of the Conference on the Western Balkans [Final Declaration]. 2014. *Presse- und Informationsamt informiert der Bundesregierung, Berlin*, 28 August 2014. Последњи приступ 28. јун 2024. <https://www.bundesregierung.de/breg-en/service/archive/archive/final-declaration-by-the-chair-of-the-conference-on-the-western-balkans-754634>.
- Goldstein, Erik. 1996. “The Origins of Summit Diplomacy.” In *Diplomacy at the Highest Level: The Evolution of International Summitry*, ed. David H. Dunn, 23-37. London: Macmillan Press LTD.
- Hocking, Brian. 2006. “Multistakeholder Diplomacy: Forms, Functions, and Frustrations.” In *Multistakeholder diplomacy: challenges and opportunities*, eds. Jovan Kurbalija and Valentin Katrandijev, 13-29. Msida and Genève: DiploFoundation.
- International Telecommunication Union [ITU]. н.д. “What is the Digital Divide?” World Summit on the Information Society, Geneva 2003 - Tunis 2005. Последњи приступ 28. јун 2024. https://www.itu.int/net/wsis/basic/faqs_answer.asp?lang=en&faq_id=43.
- International Telecommunication Union [ITU]. 2004. “United Nations Summits”, Basic information: about WSIS, World Summit on the

- Information Society: Geneva 2003 - Tunis 2005, 11 March 2004. Последњи приступ 02. октобар 2024. <https://www.itu.int/net/wsis/basic/un-summits.html>.
- International Telecommunication Union [ITU]. 2006. "Overview", Basic information: about WSIS, World Summit on the Information Society: Geneva 2003 - Tunis 2005, 17 January 2006. Последњи приступ 28. јун 2024. <https://www.itu.int/net/wsis/basic/about.html>.
- International Telecommunication Union [ITU]. 2008. "Why a Summit on the Information Society?" Basic information: about WSIS, *World Summit on the Information Society: Geneva 2003 - Tunis 2005*, 26 March 2008. Последњи приступ 28. септембар 2024. <https://www.itu.int/net/wsis/basic/why.html>.
- Kabinet premijera. 2022. „Premijer Kurti: Digitalni samit, prilika za zemlje Zapadnog Balkana da unaprede proširenje saradnje.” 21. септембар 2022, Приштина. Последњи приступ 22. јун 2024. <https://kryeministri.rks-gov.net/sr/blog/premijer-kurti-digitalni-samit-prilika-za-zemlje-zapadnog-balkana-da-unaprede-prosirenje-saradnje/>.
- Klein, Hans. 2004. "Understanding WSIS: An Institutional Analysis of the UN World Summit on the Information Society." *Information Technologies and International Development* 1 (3-4): 3-13.
- Kurbalija, Jovan. 2008. "The World Summit on Information Society and the Development of Internet Diplomacy". In: *Global Governance and Diplomacy*, eds. Andrew F. Cooper, Brian Hocking and William Maley, 190-207. London: Palgrave Macmillan.
- Mondekar, Daniel. 2017. "The digital economy in Southeast Europe: Opportunities and challenges." *Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)*. Последњи приступ 26. јун 2024. https://croatia.fes.de/fileadmin/user_upload/171130_Mondekar_digital_economy_analysis_web.pdf.
- Medica, Mirna, and Mattias Bergdahl. 2019. "Digital Agenda for the Western Balkans." *European Commission*. Последњи приступ 10. јун 2024. https://www.wbif.eu/storage/app/media/Library/9_Sectors/6.DigitalInfrastructure/2019-Digital-Agenda-for-the-Western-Balkans.pdf.
- Mellisen, Jan. 2006. "Summit Diplomacy Coming of Age." In *Discussion Papers in Diplomacy*, ed. Spencer Mawby, 1-21. Hague: Netherlands Institute of International Relations "Clingendael".

- Nechev, Zoran, Jelica Minić, Adnan Ćerimagić and Klodjan Seferaj. 2018. "The Credible Enlargement Perspective for the Western Balkans through the lenses of the Berlin Process." *Institute for Democracy "Societas Civilis."* Последњи приступ 10. јун 2024. <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2018/07/Enlargement-Perspective2.pdf>.
- Raičević, Dubravka. 2022. "Sajber napadi na zapadnobalkanske države." *Radio Slobodna Evropa*. 13. septembar/rujan, 2022. <https://www.slobodnaevropa.org/a/sajber-napad-hakeri-crna-gora-albanija-bosna-i-hercegovina-kosovo-srbija-sjeverna-makedonija/32031699.html>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2017a. "Trieste: Six Western Balkans Leaders endorse Regional Economic Area." 12 July 2017. Последњи приступ 30. јун 2024. <https://www.rcc.int/news/291/trieste-six-western-balkans-leaders-endorse-regional-economic-area>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2017b. "Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans Six." 12 July 2017. Последњи приступ 01. јул 2024. <https://www.rcc.int/docs/383/consolidated-multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-six>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2018a. "Digital Agenda for the Western Balkans launched in Sofia." 25 June 2018. Последњи приступ 30. јун 2024. <https://www.rcc.int/news/395/digital-agenda-for-the-western-balkans-launched-in-sofia>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. н.д.а. "Western Balkans Digital Summit." Последњи приступ 30. јун 2024. https://www.rcc.int/priority_areas/64/western-balkans-digital-summit.
- Regional Cooperation Council [RCC]. н.д.б. "Digital Transformation." Последњи приступ 30. јун 2024. <https://www.rcc.int/flagships/7/digital-transformation>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2018c. "The first Western Balkans Digital Summit opens in Skopje." 18 April 2018. Последњи приступ 30. јун 2024. <https://www.rcc.int/news/364/the-first-western-balkans-digital-summit-opens-in-skopje>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2018d. "Skopje: The first Western Balkans Digital Summit finishes." 19 April 2018. Последњи приступ 30. јун 2024. <https://www.rcc.int/news/366/skopje-the-first-western-balkans-digital-summit-finishes>.

- Regional Cooperation Council [RCC]. 2019. "RCC supports second Western Balkans Digital Summit." 04 April 2019 – 05 April 2019. Последњи приступ 01. јул 2024. <https://www.rcc.int/events/1276/rcc-supports-second-western-balkans-digital-summit>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2020. "Bregu: We now pay between 83% and 96% less roaming charges in the entire Western Balkans, and as of July 2021 roaming costs will be zero." 26 October 2020. Последњи приступ 01. јул 2024. <https://www.rcc.int/news/655/bregu-we-now-pay-between-83-and-96-less-roaming-charges-in-the-entire-western-balkans-and-as-of-july-2021-roaming-costs-will-be-0>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2021. "Bregu proposes creation of 'Digital Identity' system for Western Balkan citizens, modelled on the EU one." 13 October 2021. Последњи приступ 01. јул 2024. <https://www.rcc.int/news/730/bregu-proposes-creation-of-digital-identity-system-for-western-balkan-citizens-modelled-on-the-eu-one>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2022. "5th Western Balkans Digital Summit opens in Pristina, Bregu: Digitalisation necessitates an intergenerational approach – keeping our youth's priorities and well-being at heart." 21 September 2022. Последњи приступ 01. јул 2024. <https://www.rcc.int/news/779/bregu-digitalisation-necessitates-an-intergenerational-approach-keeping-our-youths-priorities-and-well-being-at-heart>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2023. "Western Balkans Digital Economy Society Index • WB DESI 2022 Report." 25 May 2023. Последњи приступ 02. октобар 2024. <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2023. "6th Western Balkans Digital Summit opens in Sarajevo, Bregu: By working on digital transformation we are working on europeanisation of our region." 4 October 2023. Последњи приступ 01. јул 2024. <https://www.rcc.int/news/842/bregu-by-working-on-digital-transformation-we-are-working-on-europeanisation-of-our-region>.
- Stefanović-Štambuk, Jelica. 2008. *Diplomatija u međunarodnim odnosima*. Beograd: Čigoja štampa.

- Stefanović-Štambuk, Jelica. 2010. „Da li je diplomatija danas održiva?” *Međunarodni problemi* 62 (4): 641-677. DOI:10.2298/MEDJP1004641S.
- Tintor, Vesna, Nikola Jovanović, PlumMark, Veronica Bocarova and Mihailo Bugarsk. 2022. Western Balkans Digital Economy Society Index – WB DESI 2022 Report Report. eds. Pranvera Kastrati and Tanja Maraš. Sarajevo: Regional Cooperation Council (RCC). Последњи приступ 01. јул 2024. <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>.
- West, John. 2006. “Multistakeholder diplomacy at the OECD.” In *Multistakeholder diplomacy: challenges and opportunities*, eds. Jovan Kurbalija and Valentin Katrandijev, 149-163. Msida and Genève: DiploFoundation.
- Western Balkans Digital Summit [WBDS6]. 2023. “6th WB6 Digital Summit – Sarajevo 2023.” Последњи приступ 01. јул 2024. <https://digitalsummitwb6.com/>.

*Ivana Dunjic**

Institute of International Politics and Economics, Belgrade

**WESTERN BALKANS DIGITAL SUMMIT: TOWARDS
EFFECTIVE DIGITALIZATION PROCESS
GOVERNANCE IN THE REGION**

Resume

The digital revolution is leading to structural changes in the system of global relations and shaping a new and different environment in which diplomacy unfolds. Technological innovations have opened up new possibilities that point to one of the fundamental roles of diplomacy in the digital age: “the creation of networks, embracing a range of state and non-state actors focusing on the management of issues that demand resources over which no single participant possesses a monopoly” (Hocking 2006). The changed constellation of global relations promised to present an opportunity to initiate positive economic, political, and social changes in the world. Nevertheless, the digitalization process is characterized by unevenness because it is influenced by broader economic and socio-political factors. That explains why not all regions possess the potential for digital transformation. The global challenge of the digital divide is a reality in many parts of the world. The same applies in the Western Balkans. However, the Western Balkans are trying to reduce the digital gap through regional cooperation in digitalization. This multilateral process was initiated in 2017 through the Berlin process. This led to the establishment of a Digital Summit framework for consultations, negotiations, and deliberation on challenges and perspectives of digitalization and digital transformation. From 2018 to 2023, the Western Balkans Digital Summit was held six times in the capitals of the Western Balkan Six. Within this research, Digital Summit is thoroughly analyzed as a specific case of “multistakeholder summitry” (West 2006) reflecting the crucial role of diplomacy as an activity of

* Email address: ivana.dunjic@diplomacy.bg.ac.rs. ORCID: 0000-0002-3966-2234

the creation of networks that Hocking pointed out. The research question is whether the Western Balkans Digital Summit, as a new dimension of regional cooperation, contributed to a more effective digitization process of regional governance. The empirical research showed positive results. Although the digital gap is still a reality, not only in the Western Balkans but also in all parts of the world, it is smaller compared to the period before the start of the Digital Summit. This is shown by the abolition of roaming charges in the region and the initiation of price reductions in comparison with equivalent services in the European Union. The process of digitalization is accelerated, not only as a result of the Digital Summit process but also a combination of various circumstances. Nevertheless, the regional approach of the multistakeholder summit is a significant contribution to global digitalization governance. The Western Balkans Digital Summit contributed to more effective regional digitalization governance. Consequently, it represents an example of good practice of regional cooperation in global issues, as well as one that preserves continuity and highlights the importance of digital transformation, including each region into global flows.

Keywords: digital revolution, digital divide, digitalization, digital transformation, Berlin Process, summits, digital summit, regional dialogue, European Union, Western Balkans.

* Овај рад је примљен 1. јула 2024. године, а прихваћен на састанку Редакције 20. новембра 2024. године.